

УДК 343.93 (277.75)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИМ ПОСЯГАННЯМ НА ПОМІШКАННЯ ГРОМАДЯН

Михайло ПЕСТРЕЦОВ,

ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

SUMMARY

Article is devoted to features of information-analytical support of the criminal investigation departments to combat criminal infringement on citizens' apartments as important components in the effective implementation of the process of combating crime in general. The example application of information retrieval systems focused on the needs of the professional staff of the lower tiers that are developed in different regions of Ukraine, the author defines the negative factors influencing the effectiveness of the criminal investigation departments through information and analytical resources available to the police as important components in the effective implementation of the process of combating crime in general, and combating crimes involving threats to public accommodation including offering solutions.

Key words: information and analytical support, information retrieval systems, combating crime, negative factors.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена висвітленню особливостей інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку у протидії злочинним посяганням на помешкання громадян як важливіших складових в ефективній реалізації процесу протидії злочинності в цілому. На прикладі впровадження інформаційно-пошукових систем, орієнтованих на професійні потреби співробітників низової ланки, які розроблені у різних регіонах України, автор визначає негативні фактори, що впливають на ефективність діяльності підрозділів карного розшуку за допомогою інформаційно-аналітичних ресурсів, що є в розпорядженні ОВС, як найважливіших складових в ефективній реалізації процесу протидії злочинності в цілому, а також протидії злочинним посяганням на помешкання громадян зокрема, пропонує шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційно-пошукові системи, протидія злочинності, негативні фактори.

Постановка проблеми. Переконаючою буде думка відносно того, що важливою умовою успішного виявлення та попередження злочинів, в тому числі і пов'язаних з злочинними посяганнями на помешкання громадян, є інформаційно-аналітичне забезпечення цього напрямку оперативно-розшукової діяльності. Але суттєве відставання державно-правового контролю над злочинністю, яке ми спостерігаємо, потребує активного курсу на створення надійного науково-практичного підґрунтя в правоохоронній сфері, що передбачає вдосконалення форм і методів оперативно-розшукової діяльності. Зазначене і визначило актуальність теми нашого дослідження. ОВС потребують розробки сучасного комплексу інформаційно-аналітичних інструментів, які нададуть можливість адекватно реагувати на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища. Провідним у цьому напрямку є застосування сучасних інформаційно-аналітичних технологій, завдяки яким вивчаються тенденції розвитку подій та явищ, що відбуваються в процесі службової діяльності, а також виробляються відповідні управлінські рішення [1].

Окремі питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку роз-

глядалися в роботах фахівців у галузях оперативно-розшукової діяльності, криміналістики та кримінального процесу. Так, значний внесок у дослідження їх окремих аспектів зробили вчені: К.В. Антонов, Г.М. Бірюков, С.В. Богданов, В.А. Буржинський, М.Г. Вербенський, О.А. Гапон, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.Ю. Журавльов, В.П. Захаров, М.Ю. Літвінов, М.Д. Мартинов, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, М.М. Перепелиця, Е.В. Рижков, Б.Г. Розовський, В.О. Сілюков, О.В. Соколовський, І.Р. Шинкаренко та інші.

Метою статті є висвітлення особливостей інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку у протидії злочинним посяганням на помешкання громадян як найважливіших складових в ефективній реалізації процесу протидії злочинності в цілому.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-аналітична діяльність оперативних підрозділів, як вважається в науковій літературі, є дослідницька, пізнавальна функція організаційно-управлінської діяльності ОВС, що забезпечує її науково обґрунтовану організацію на основі комплексного аналізу та оцінки інформації з метою вироблення оптималь-

них управлінських рішень. Вона дозволяє виявляти, усвідомлювати і оцінювати прогалини, що виникають у практиці боротьби зі злочинністю і приймати по них обґрунтовані рішення [2, с. 112].

Відомо, що процесуальна сторона інформаційно-аналітичної роботи складається з ряду змістовно-часових етапів:

- збір, систематизація й обробка необхідної інформації; її глибокий аналіз, що включає формування оцінних висновків; прогнозування можливого розвитку подій;
- вироблення пропозицій і рекомендацій, підготовка і представлення суб'єктам управління інформаційно-аналітичних документів, проектів управлінських рішень;
- підведення підсумків аналізу, формулювання висновків і пропозицій для прийняття управлінських рішень. [3, с. 467-468].

Інформаційно-аналітичне забезпечення має на меті створити картину діючих угруповань, виявити характер їх діяльності, а також установити джерела надходження в злочинні структури матеріальних засобів і коштів. Аналіз надає можливість виявлення і вивчення стійких тенденцій діяльності підрозділу і факторів, що впливають на них, з метою одержання прогнозів про можливі зміни цих тенденцій і вироблення заходів з удосконалення його роботи.

Особливістю інформаційно-аналітичної роботи підрозділів карного розшуку у протидії злочинним посяганням на помешкання громадян є її здійснення за такими напрямками:

1. Одержання за допомогою оперативно-розшукових засобів і методів стратегічно важливої інформації та проведення її аналізу. До такої інформації належать конфіденційні відомості і статистичні дані про поширення і види злочинних посягань на помешкання громадян, у тому числі по окремих регіонах, можливі способи здійснення злочинів, та про обставини, що сприяють цим явищам та ін.
2. Одержання розвідувальної інформації про злочинні формування міжрегіонального, міждержавного (транснаціонального) характеру.
3. Одержання контррозвідувальної інформації з метою забезпечення власної безпеки.
4. Захист інформації від несанкціонованого її розповсюдження та використання.

Грунтуючись на результатах такого аналізу підрозділи карного розшуку ОВС мають планувати свою роботу, маючи на меті досягнення бажаного її рівня – попередження злочинних посягань на помешкання громадян, збільшення кількості виявлення та знешкодження осіб, що їх вчинюють. Недоліки в плануванні найчастіше пояснюються тим, що плани не спираються на серйозні попередні дослідження, складаються без урахування місцевої специфіки й аналізу оперативної інформації,

а приймаються як відображення волевиявлення зверху – з боку вищих інстанцій (МВС України, ГУБОЗ МВС України, ГУМВС, УМВС, УМВСТ), як реакція на директиви «зверху». У них переважають короткострокові і поверхневі аналізи боротьби зі злочинними посяганнями на помешкання громадян, хоча повні і точні оцінки минулої діяльності – обов'язковий елемент науково обґрунтованого планування, що передбачає збір, систематизацію й аналіз інформації про діяльність органів внутрішніх справ до стану та результатів боротьби зі злочинністю. Аналіз зводить до мінімуму вирішення проблем на основі «інтуїції» і «здорового глузду».

Ми приєднуємось до думок науковців, які слушно вважають, що вищий тип управління – це управління на основі прогнозування, яке потрібно для того, щоб мати можливість на науковому рівні розробляти перспективні проблеми, а аналізи і прогнози – це наукове передбачення напрямків розвитку системи, хоча й імовірного характеру, оскільки при їх здійсненні використовується інформація і про майбутні явища, тобто про ті, котрих поки ще немає. Але чим більш точно і повно проаналізована інформація, чим більш правильна методика застосовується при цьому, тим більша ймовірність підтвердження прогнозу в майбутньому. Такий прогноз ґрунтується на даних аналізу оперативної обстановки в минулому і нинішнього її стану з урахуванням закономірностей її розвитку [4, с. 469].

З результатами аналізу і оцінки оперативної обстановки тісно пов'язані питання за визначенням конкретного змісту інших елементів тактики ОРД, а саме планування власне оперативно-тактичних заходів, вибору відповідних тактичних прийомів і способів, а також організаційного, технічного і інформаційного забезпечення їх реалізації.

Рішенню вказаних проблем допомагає порівняльна оцінка фактичних даних, які отримані за наслідками аналізу оперативної обстановки. Зокрема, дані про наявність, розстановку, практичне використання негласного апарату, осіб, які поставлені на оперативний облік, порівняно з даними про злочини і осіб, які їх здійснюють, якість розкритих або попереджених злочинів, пов'язаних зі злочинними посяганнями на помешкання громадян, а також про способи і методи, за допомогою яких досягнуті ці результати, дозволяють виявити недоліки в роботі, які одночасно вказують і на шлях їх усунення.

Вивчення практичного досвіду стану ОРД у ряді ОВС показало, що сьогодні саме недоліки оперативно-інформаційного забезпечення і якісного планування діяльності підрозділів карного розшуку у протидії злочинним посяганням на помешкання громадян в першу чергу обумовлюють слабку її ефективність. Ці недоліки складаються через відсутність в підрозділах карного розшуку міськрайлінорганів внутрішніх справ практи-

ки накопичення оперативної інформації конкретного змісту (перш за все, такої, що поступає від негласних працівників) відносно:

1) осіб, які підозрюються в підготовці або скоєнні злочинів; кримінальних і інших зв'язків злочинців або осіб, які зникли безвісти або знаходяться в розшуку;

2) прямих співучасників, посібників, тих, хто займається переховуванням, збувають, які проходять у групових кримінальних справах, але з різних причин не були притягнуті до суду;

3) осіб, щодо яких є відомості про наявність у них зброї;

4) «заїзних» злочинних елементів або місць їх знаходження;

5) учасників злочинних груп, які звільнилися з місць покарання і повернулися додому.

Даним переліком охоплені саме ті оперативні контингенти, які визначають головний зміст об'єктів оперативно-розшукового втручання в сучасних умовах протидії злочинним посяганням на помешкання громадян.

Як показали результати нашого дослідження, причинами вказаних недоліків є:

а) надмірна зарегламентованість порядку проходження через різні контролюючі рівні інформації, яка отримана від негласного апарату, що підштовхує певну частину оперативних працівників приховувати її на певний час з метою діставання можливості самостійної поступової поглибленої перевірки останньої;

б) недобросовісність окремих оперативних працівників, які не фіксують отриману оперативну інформацію через небажання опрацювати її;

в) безконтрольність стану оперативно-розшукової роботи підлеглих з боку відповідних керівників і т. п.

Очевидно, що приведені вище може послужити основою запланованого формування (реформування) негласного апарату, зокрема з метою поліпшення пошуку і отримання оперативної інформації в тому або іншому соціальному середовищі. Те ж саме стосується і питання по формуванню системи накопичення оперативної інформації, необхідної для оперативно-тактичних рішень [5, с. 176-177].

Слід також відзначити, що ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення і адекватного планування оперативно-розшукових заходів щодо виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян багато в чому залежить від уміння працівників підрозділів карного розшуку застосовувати сучасні інформаційні комп'ютерні технології.

Розглядаючи питання щодо підвищення ефективності використання оперативно-розшукової інформації слід передбачити формування електронного досьє в електронній системі обробки оперативно-розшукової інформації.

Результатом активного впровадження комп'ютерних технологій в практичну діяльність ОВС є стрімке зро-

стання об'ємів баз даних. Вказаний факт жодною мірою не ставить під сумнів твердження про те, що інформації не буває занадто багато. Разом з тим, на практиці все частіше об'єм початкових даних, відповідних конкретному запиту, складає мегабайти (багато десятків сторінок тексту) і величезну кількість взаємозв'язаних об'єктів обліку (осіб, подій, адрес і т. д.). Іншими словами, виникає проблема: яким чином взяти зі сховищ даних максимальну кількість дійсно необхідної інформації, в якій формі її представляти. Ускладнює ситуацію чинник суб'єктивного сприйняття, оскільки замовник (споживач) інформації і оператор комп'ютерної системи – не одна і та ж особа [4, с. 178-179].

Слід наголосити, що правильно і своєчасно організоване інформаційно-аналітичне забезпечення і планування ОРЗ з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян дозволить підвищити ефективність роботи підрозділів карного розшуку ОВС у цьому напрямку оперативно-розшукової діяльності.

Тому актуальним, на наш погляд, є питання створення єдиної централізованої інформаційної системи з накопичення, обробки та видачі інформації щодо осіб, які вчинюють злочинні посягання на помешкання громадян, або причетних до цього, з метою підвищення ефективності оперативно-профілактичних заходів та своєчасного вжиття заходів щодо припинення злочинів даного виду.

Наступним етапом впровадження в практику комп'ютерних методів прогнозування, на наш погляд, була б доцільна розробка комплексу програм для персонального комп'ютера, які б видавали відповідні рекомендації для планування оперативно-розшукових заходів з максимально ефективним використанням оперативної інформації та експертних оцінок. Особливе значення в даному процесі, як нам вважається, набуває аналіз характерних ознак вчинення злочинних посягань на помешкання громадян і їх серії [6, с. 52].

Для повноцінного дослідження особливостей інформаційно-аналітичного забезпечення та планування ОРЗ з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян підрозділами карного розшуку, перш за все, доцільним буде з'ясування змісту та засобів інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів. Вважаємо, що зміст інформаційного забезпечення та виходячи з нього планування ОРЗ з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян може відноситись до всього процесу управління, до певних його функцій або стадій управлінського циклу, до діяльності окремих структурних підрозділів (відділів, відділень та груп, що застосовують на практиці особистий пошук) або конкретних оперативних працівників.

Причиною низької якості інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку з

виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян є суттєвий прорахунок концепції розвитку цього напрямку організації роботи. Він полягає у невірному визначеному «векторі» такого забезпечення, що в цілому спрямоване на обслуговування (забезпечення) керівництва статистичними даними про боротьбу зі злочинністю. Безумовно, забезпечення керівництва МВС, яке впродовж багатьох років виступає з ініціативою створення всеохоплюючої і єдиної бази даних, довідковою та статистичною інформацією є необхідним для прийняття ефективних управлінських рішень, але це не єдине і не головне для оперативного-розшукової та службової діяльності низових оперативних підрозділів, завдання. Неврахованість «професійних інтересів» співробітників низової ланки, особливо тих, які стикаються з проблемами виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян, простежується і в розробленому в 2009 році Положенні про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України [7], де у розділі 7 передбачено доступ співробітників до інформації лише на регіональному рівні, що створює штучні перешкоди для отримання навіть довідкової інформації з інших регіонів. Виключно довідкова спрямованість формування масивів інформації значно звужує можливості для її майбутньої аналітичної обробки. Суттєвою перешкодою постає відсутність ініціативи до формування масивів інформації на рівні конкретного підрозділу ОВС. Об'єктивною причиною такої безініціативності є значне за обсягом додаткове навантаження на співробітників, що виконують щоденні задачі з розкриття злочинів. Оцінка процесу практичного використання комп'ютерних банків даних оперативного призначення, дозволяє стверджувати саме про суттєве зростання навантаження за рахунок додаткової роботи з формування зазначеного банку даних. Ефективність впровадження інформаційно-пошукових систем, орієнтованих на професійні потреби співробітників низової ланки, які розроблені у різних регіонах України, підтверджують приклади регіональних ІПС – інформаційні підсистеми «АРМОР», «СОВА», «АРГУС» (Луганська область) [8]; автоматизована інформаційна аналітична система об'єднаних баз даних «Немезіда» (Львівська область). Зокрема, остання об'єднує розрізнені галузеві та відомчі інформаційно-пошукові системи та банки даних у єдине ціле, забезпечує видачу об'єднаної інформації щодо об'єкта, який перевіряється. Порівняно з іншими ІПС «Немезіда» вирізняється такими особливостями:

- за ствердженням розробників, інформаційна система особливо буде потрібна для правоохоронних органів внутрішніх справ районної ланки та окремих служб обласних управлінь;

- поряд із можливістю введення інформації безпосередньо оператором система дозволяє автоматично завантажувати дані з інших банків даних та здійснювати операції з масивами інформації. Саме ці можливості

дозволяють вирішити нагальні практичні завдання при виявленні і попередженні злочинних посягань на помешкання громадян, які полягають в необхідності обробки великої кількості структурованої та неструктурованої інформації (масивів даних).

Таким чином, детально дослідивши інформаційно-аналітичне забезпечення оперативного-розшукової діяльності з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян, що дозволяє нам зробити висновок, що практика використання комп'ютеризованих обліків, організації оперативного обслуговування за вищезазначеним напрямом діяльності підрозділів карного розшуку переконливо свідчить про їх суттєву роль в системі інформаційного забезпечення ОВС як ланки, яка зумовлює ефективність роботи правоохоронних органів в цілому.

На прикладі впровадження інформаційно-пошукових систем, орієнтованих на професійні потреби співробітників низової ланки, які розроблені у різних регіонах України, доводиться стверджувати, що вони мають більшу ефективність і потенціал підвищення аналітичної роботи, ніж загальнодержавна ІПС.

Ми цілком погоджуємось з думкою Е.В. Рижкова і М.Ю. Літвінова, які переконані, що подальший розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку, зокрема з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян, можливий шляхом створення потужних регіональних аналітичних центрів, які повинні формувати інформаційні масиви на основі уніфікованих первинних документів обліку результатів оперативного обслуговування, а також розкриття злочинів на території регіону, що значно зменшить навантаження на базові оперативні підрозділи. Спеціалізація ІПС на загальнодержавному рівні повинна обмежуватись статистично-аналітичними функціями та адмініструванням режиму доступу до регіональних банків даних [9, с. 14-15].

Висновки. Варто підкреслити, що означені у статті проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку з виявлення та попередження злочинних посягань на помешкання громадян необхідно враховувати під час визначення негативних факторів, що впливають на ефективність їх діяльності, а саме: відсутність науково-обґрунтованих основ інформаційного забезпечення оперативних підрозділів та алгоритмів дій оперуповноважених під час розкриття злочинів; недостатнє виконання конкретних аналітичних, пізнавальних функцій; низький рівень організації взаємодії з обміну інформацією через зовнішні запам'ятовуючі прилади та передання на відстань; трудомісткість підготовки, накопичення, обробки і видачі вхідних даних; відсутність простих, зручних засобів і форм взаємодії працівників оперативних підрозділів; низький рівень орієнтації на практичне використання сучасних методик, особливо нетрадиційних.

Список використаної літератури

1. Мартинов М.Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативно-розшукової діяльності територіальних органів внутрішніх справ України / М.Д. Мартинов // «Право і безпека» – Науковий журнал. – 2010. – № 2 (34) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/pib/2010_2/PB-2/PB-2_23.pdf.
2. Силоков В.О. Організація і тактика розкриття розбійних серійних нападів : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Силоков Володимир Олексійович. – Луганськ, 2003. – 186 с.
3. Римаренко Ю.И. Оперативно-розыскная деятельность. Термины и определения / Ю.И. Римаренко – К. : РИО МВД УССР. – 1988. – 245 с.
4. Соколовський О.В. Організаційно-правові засади тактики та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ОВС України в протидії злочинам, пов'язаним з тероризмом / О.В. Соколовський // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 467–476 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10covpzt.pdf>.
5. Михайличенко Д.А. Оперативно-тактичне забезпечення попередження злочинів підрозділами карного розшуку : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Михайличенко Дмитро Анатольович. – Луганськ, 2007. – 215 с.
6. Силоков В.А. Значение анализа характерных признаков совершения преступлений при раскрытии разбойных нападений и их серии // Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. Спеціальний випуск № 1. – 2002. – С. 65–69 (інв.768 т.).
7. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України : наказ МВС від 12.10.2009 № 436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1256-09>. – Назва з титул. екрану.
8. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності : монографія / В.А. Буржинський, М.Г. Вербенський, В.С. Гуславський, В.М. Євдокімов, В.М. Ермоленко, Ю.О. Задорожній, КХВ. Луценко, Б.Г. Розовський. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 110 с.
9. Рижков Е.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення розкриття серійних злочинів як складова оцінки та аналізу оперативної обстановки / Е.В. Рижков, М.Ю. Літвінов // Оперативна обстановка, її аналіз та оцінка у сфері діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України: Спеціальний випуск Вісника ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 2, у двох частинах, частина 2. – С. 12–26.